

**INFORMATOR
MUZEUM
W GRUDZIĄDZU**

ROK XVII, 3-4 / 109-110 / VII-XII 1976

Opracowanie redakcyjne: Bożena Sikorska-Nowacka
 Winiety: Krzysztof Cander
 Zdjęcia: Grudziądzkie Towarzystwo Fotograficzne „Kontrasty”
 Rysunki: Gerard Wilke
 Klisze: Zakłady Graficzne Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych w Bydgoszczy
 Druk: Zakłady Graficzne w Toruniu — Zakład nr 3 w Grudziądzu

Recital fortepianowy Ewy Kramskiej (CSRS) w grudziądzkim Muzeum w dniu 18.X.1976 r.

Muzeum w Grudziądzu przy ul. Wodnej 3/5 (Działy: Archeologia, Etnografia, Sztuka, Naukowo-Oświatowy) i ul. Spichrzowej 9 (Dział Historii) jest otwarte: we wtorki i piątki w godz. 10—18, w środy, czwartki i soboty w godz. 10—15 (w wolne soboty w godz. 11—19), w niedziele i święta w godz. 10—14. W poniedziałki i dni poświęcone Muzeum jest zamknięte. W wtorki wstęp bezpłatny. W pozostałe dni opłata wynosi: normalna — 4 zł, ulgowa 2 zł, a dla młodzieży szkolnej i wojska w grupach powyżej 10 osób 1 zł od osoby. Wycieczkom uprzednio zgłoszonym w Dziale Naukowo-Oświatowym zapewnią się przewodnika.

WYSTAWY S.T.A.Ł.E

PRADZIEJE ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ (wystawa przekomponowana i udostępniona w IV kwartale 1976 r. pod nazwą NAJDAWNIEJSZE DZIEJE PÓLNOCEJ CZĘŚCI ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ)

+ WCZESNOŚREDNIOWIECZNE GRUCZNO, gmina ŚWIECIE n. WISŁĄ
 + HISTORIA GRUDZIĄDZA
 + GALERIA WSPÓŁCZESNEGO MALARSTWA POMORSKIEGO

WYSTAWY C.Z.A.S.O.W.E

WYTWÓRCZOŚĆ GRUDZIĄDZKICH RZEźBIARZY-AMATORÓW: JANA GAJDOWSKIEGO, EDWINA RASZATA I CEZAREGO KOPIKA. Wystawa rzeźb w drewnie i glinie grudziądzkich amatorów, prezentująca na przykładzie ponad 40 pozycji ich najnowsze prace. Ekspozycja — otwarta w dniu 21 września 1976 r. na inaugurację sezonu kulturalno-oświatowego 1976/77 — była czynna w gmachu Muzeum do dnia 15 października 1976 r. i w tym czasie zwiedziło ją ogółem 1.345 osób, w tym 31 wycieczek z 789 uczestnikami.

MALARSTWO OBCE XVII—XVIII WIEKU ZE ZBIORÓW MUZEUM OKRĘGOWEGO W BYDGOSZCZY. Wystawa złożona z 37 obrazów malarzy włoskich, francuskich, niemieckich i holenderskich z XVII i XVIII w., udostępniona przez Muzeum Okręgowe w Bydgoszczy w grudziądzkim Muzeum — od dnia 18 października do 31 grudnia 1976 r. i przedłużona na I kwartał 1977 r.

GARNIZON GRUDZIĄDZKI W LATACH MIĘDZYWOJENNYCH. Wystawa pamiątek, fotografii, dokumentów dotyczących pułków stacjonujących w Grudziądzu w latach 1920—1939 oraz umundurowanie i oporządzenie żołnierza polskiego tego okresu. Ekspozycja została przygotowana ze zbiorów Muzeum w Grudziądzu, Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy i osób prywatnych. Była dostępna w dniach od 18 października do 31 grudnia 1976 r. i w tym okresie obejrzały ją ogółem 3.003 osoby, w tym 56 wycieczek z 1.952 uczestnikami.

WYSTAWA OSIĄGNIĘĆ GRUDZIĄDZKIEGO ODDZIAŁU POLSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO — W XX-LECIE DZIAŁALNOŚCI (1956—1976). Prezentacja dorobku Oddziału PTH w Grudziądzu na przykładzie licznych publikacji naukowych, popularno-naukowych, artykułów, notatek prasowych i innych dokumentów z okresu jego 20-lecia. Wystawa została otwarta w grudziądzkim Muzeum w dniu 14 listopada 1976 r. z okazji odbywającej się w tym dniu sesji popularno-naukowej poświęconej jubileuszowi Oddziału PTH. Była czynna do dnia 2 grudnia 1976 r. i zwiedziły ją ogółem 1.083 osoby, w tym 27 wycieczek z 754 uczestnikami.

WYSTAWY RUCHOMI

I. KLUB MIĘDZYKŁADOWY ZW. ZAW. PRACOWNIKÓW PRZEMYSŁU SPŁYWCZEGO I CUKROWNICZEGO W GRUDZIĄDZU

1. Malarstwo rosyjskie w reprodukcji — 1.VII.—9.IX.1976 r.
2. Reprodukcje rysunków Stanisława Noakowskiego — 11.IX.—11.XI.1976 r.
3. Pejzaże Iwana Szyszkina w reprodukcji — 11.XI.—31.XII.1976 (przedłużona na 1977 r.).

II. KLUB „POLIGRAFA” W GRUDZIĄDZU

1. Malarstwo polskie w reprodukcji — 1.VII.—9.X.1976 r.
2. Żołnierz polski w malarstwie — 9.X.—20.XI.1976 r.

III. ZAKŁADOWY DOM KULTURY GZPG „STOMIL” W GRUDZIĄDZU

1. „Oskarżamy” — wystawa dokumentów dotyczących zbrodni „Selbstschutzu” na terenie Grudziądza i okolic, zorganizowana przez Muzeum z okazji sesji rozprawy przygotowanej przez Okręgową Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce — 29.IX.—4.X.1976 r.

IV. KLUB „RUCHU” W MARUSZY

1. Kwiaty w malarstwie (reprodukcje malarstwa obcego w zbiorach polskich) — 1.VII.—31.XII.1976 r. (przedłużona na 1977 r.).

V. KLUB W GRUPIE

1. Współczesne malarstwo polskie w reprodukcji — 12.VIII.—9.X.1976 r.
2. Polskie malarstwo batalistyczne — 9.X.—17.XI.1976 r.
3. Reprodukcje rysunków Stanisława Noakowskiego — 17.XI.—24.XII.1976 r.

Kwartet „Eolina” z Sofii podczas koncertu w naszym Muzeum w dniu 23.XI.1976

YSZARD BOGUWOLSKI, adiunkt Muzeum w Grudziądzu
ERARD WILKE, st. asystent Instytutu Archeologii i Etnografii UMK w Toruniu

Wstępne wyniki prac wykopaliskowych na domniemanym grodzisku pomorskim oraz zamku pokrzyżackim w Gródku koło Drzycimia w 1976 roku.

Ekspedycja archeologiczna Muzeum w Grudziądzu przy współudziale Katedry Archeologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu przeprowadziła w kresie od 1 do 21 sierpnia 1976 r. prace wykopaliskowe w Gródku koło Drzycimia, województwie bydgoskim. Celem tych prac było odsłonięcie relikwów architektury późnośredniowiecznego zamku pokrzyżackiego oraz relikwów grodziska wczesnośredniowiecznego.

Badany obiekt usytuowany jest na cyfeli wysoczyzny morenowej, wciętej w przyległą dolinę Czarnej Wody, wynoszącą ponad lustro tej rzeki na wysokość około 17 m. Niewielki majdan o rozmiarach 20×30 m odcięty jest od głównego zrzonu wysoczyznowego sztucznie przekonaną, poprzeczną fosą o szerokości około 1 m (por. ryc. 1).

R. Wagner w swej pracy o komturstwie wieckim informuje nas zarówno o grodzisku pomorskim jak i zamku krzyżackim¹⁾. Podobnie relacjonuje W. Łęga w swej pracy o kulturze Pomorza we wczesnym średniowieczu²⁾. Przekazy obydwu autorów o grodzisku wczesnośredniowiecznym nie mają jednak żadnego potwierdzenia źródłowego. Wśród wielu wzmianek o grodach pomorskich zawartych w „Kronice” Galla nie znajdujemy żadnych informacji o interesującym nas obiekcie, chociaż kronikarz ten relacjonuje szeroko o twórcę Władysława Hermana z Pomorza, stoczoną w 1091 r. w sąsiednim Drzycimiu³⁾.

Osiedle obronne w Gródku miało zostać osiemnastokrotnie zdobyte przez Krzyżaków w 108 r. podczas ich aneksji Pomorza zachodniego; o fakcie tym nie informują nas jednak żadne przekazy źródłowe⁴⁾. Osiedlami natomiast już przed r. 1360 wiadomo o budowie murowanego zamku z przedzamczem na nieregularnym planie⁵⁾. Pod wzmiankowaną datą kom-

tur Daniel von Merden wystawił dla Drzycimia przywilej lokacyjny w zamku lub jakimś umocnionym domu „Gegeben in unsern Hause zu Dritschmin nach Gottes 1360...”⁶⁾. Wiadomo tymczasem, że w obecnym Drzycimiu zamku jak i ufortyfikowanego domu nie ma, natomiast najbliższym takim obiektem mogły być tylko zamek w Gródku. Są to jednak domysły wymagające pełniejszego umotywowania. Nadanie z 1360 r. znalazło też potwierdzenie w odnowionym przywileju z 1552 r., zatwierdzającym dawne nadania Krzyżaków⁷⁾.

Dokumenty krzyżackie z 1411 r. (Zecze)⁸⁾, 1415 (Drecz)⁹⁾, 1423 (Drzecz, Sezcze)¹⁰⁾, 1438 (Setcz)¹¹⁾, wspominają wyraźnie o folwarku zakonnym, przy omawianiu jego inwentarza, oraz zamku lub dworze obronnym w Drzycimiu, a nie Gródku. Stąd dla identyfikacji obydwu tych nazw miejscowych najistotniejszym jest dokument wielkiego mistrza skierowany do starosty bydgoskiego z 1448 r., którego fragment brzmi „... gegeben off unsern Hoffe zu Seetzen, anders Grotko am tage Martini im 48 Jahre”¹²⁾. Fragment tego listu wyjaśnia nam, że obie te miejscowości dotyczyły w średniowieczu obecnego Gródka oraz zamku tam usytuowanego. Identyfikacja obydwu miejscowości znalazła też miejsce w późniejszym dokumencie z 1597 r., gdzie w odpowiednim fragmencie czytamy „Grodek, praedium Suecense, ax que nihil praestatur”¹³⁾.

Po wojnie trzynastoletniej zamek wraz z folwarkiem przechodzi w ręce polskie, jednakże źródła tego okresu nie przyniosły nam bardziej szczegółowych relacji. Dopiero lustracja dóbr królewskich z 1564 r. wymienia tu zamek i opis gruntów tej wsi (Drzycim): „Ma włók in summe 50, soltysich 3, które ma wolność jako inszy soltysi, powinność z listy i nad robotą stanie. Kościelnych włók 4...”¹⁴⁾.

Opis ten, pokrywający się z aktem lokacyjnym z 1360 r. wskazuje jednoznacznie, że we wspomnianej lustracji wymienienia się zamek na gruntach dzisiejszego Gródka.

Niewielkie fragmenty murów zamku odsłonięto w Gródku w 1885 r. podczas wstępnych prac wykopaliskowych prowadzonych na tym obiekcie przez Muzeum w Gdańsku¹³⁾.

Do dnia dzisiejszego na powierzchni wzgórza zamkowego nie przetrwały jednak żadne relikty architektury, które mogłyby wskazywać na istnienie tu wspomnianych fortyfikacji pokrzyżackich. Już wstępna lustracja obiektu, przeprowadzona po wycięciu krzewów tarniny pokrywających prawie całe wzgórze zamkowe, ujawniła występowanie tuż pod

warnią gruzu ceglanego, luźnych kamieni polnych, a w niektórych partiach również murów kamiennych wiązanych zaprawą. Fakt ten narzucał przyjęcie z góry określonej już koncepcji badawczej, zmierzającej w pierwszej kolejności do odsłonięcia niektórych partii zamku, aby w oparciu o chociaż częściowo uzyskany obraz założenia architektonicznego kontynuować prace wykopaliskowe.

Przystępując do nich założono trzy główne wykopy usytuowane przy krawędzi majdanu i obejmujące północno-wschodnią część wzgórza zamkowego, pomiędzy współrzędnymi od A do F i od 1 do 8, część południową i południowo-zachodnią pomiędzy współrzędnymi od J do Ł i od 9 do 21, oraz część zachodnią pomiędzy współrzędnymi od E do H i od 18 do 21. Dodatkowo przeprowadzono eksplorację działek 19-H, 20-H, 21-H, łączących te dwa ostatnio wspomniane wykopy.

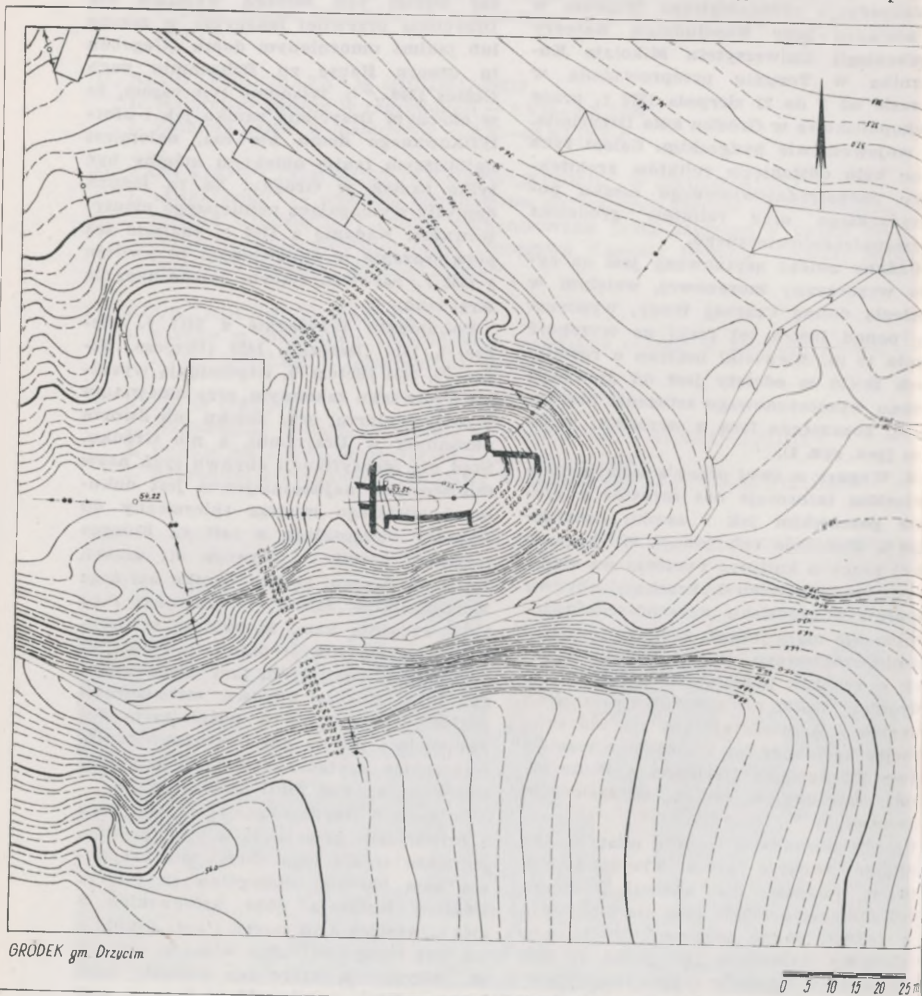
Rozpoczynając eksplorację na przestrzeni około 300 m² zamierzano w pierwszej kolejności odsłonić relikty architektury, aby w oparciu o uzyskany obraz fortyfikacji dokumentowanej na głębokości od 50 do 80 cm prowadzić już dalszą eksplorację. W bieżącym sezonie badawczym skoncentrowano uwagę na terenie poza zewnętrznym obwodem murów zamku, gdzie szczególnie spodziewano się odkrycia relikwów wcześniejszego osadnictwa grodowego. Spełniając powyższy postulat badawczy wyznaczono poza murem obwodowym zamku, w jego północno-wschodniej części, wykop o 4 m szerokości, obejmujący w głównych zarysach działki 5-A, B, C, D oraz 6-A, B, C, D eksplorując do całca tylko południową część tego wykopu. W wykopie tym zaobserwowano bardzo interesujący układ stratygraficzny (ryc. 2). Poniżej warstwy humusu (w-wa I) wystąpiła nowożytna warstwa niwelacyjna, osiagająca przy murze zamku miąższość do 150 cm (w-wa II). Kolejną główną warstwę stratygraficzną tworzył zewnętrzny poziom użytkowy wzgórza zamkowego (w-wa IV).

Poniżej odsłonięto warstwę niwelacyjną o miąższości do 120 cm, która powstała w okresie budowy zamku (w-wa V). W spagowych partiach warstw zaobserwowa-

no spalone bierwiona wraz z soczewkami spalenizny. Pomiędzy spagiem tej warstwy a stropem calca zadokumentowano rumowisko wału obronnego, składającego się z wielu przewarstwień sprażonej w ogniu gliny, piasku, kamieni i spalonych konstrukcji drewnianych. Przewarstwienia rumowiska wału osiagają tu miąższość do około 80 cm, zalegając w pasie o szerokości do 4 m (w-wa VI). Przy zewnętrznym fragmencie stopy wału zarysowała się warstewka o miąższości do 12 cm, wyznaczająca prawdopodobnie poziom użytkownika wnętrza grodu (w-wa VII). Dotychczas nie odsłonięto jednak większej partii majdanu domniemanego osiedla obronnego, a co się z tym wiąże również warstw czy stałych obiektów kulturowych z nim funkcjonalnie związanych, które mogłyby dostarczyć źródłowego materiału archeologicznego. Brak tego materiału nie pozwala na datowanie nie tylko odkrytego rumowiska wału ale i najstarszej fazy osadnictwa związanej z osiedlem obronnym.

Nieco podobny układ stratygraficzny zarysował się w wykopie usytuowanym w południowej części obiektu, związanym na pogłębieniu do całca wykopu o rozmiarach 2x10 m i obejmującym działki 16-K, L, Ł, M, N. Odkryto tu prawdopodobnie również rumowisko wału, na który składały się przewarstwienia piasku, żwiru, sprażonej w ogniu gliny oraz spalenizny. Brak i tu jakiegokolwiek materiału użytkowego związanego z powyższym nawarstwieniem nie pozwala na w chwili obecnej na jednoznaczne interpretowanie tego układu stratygraficznego.

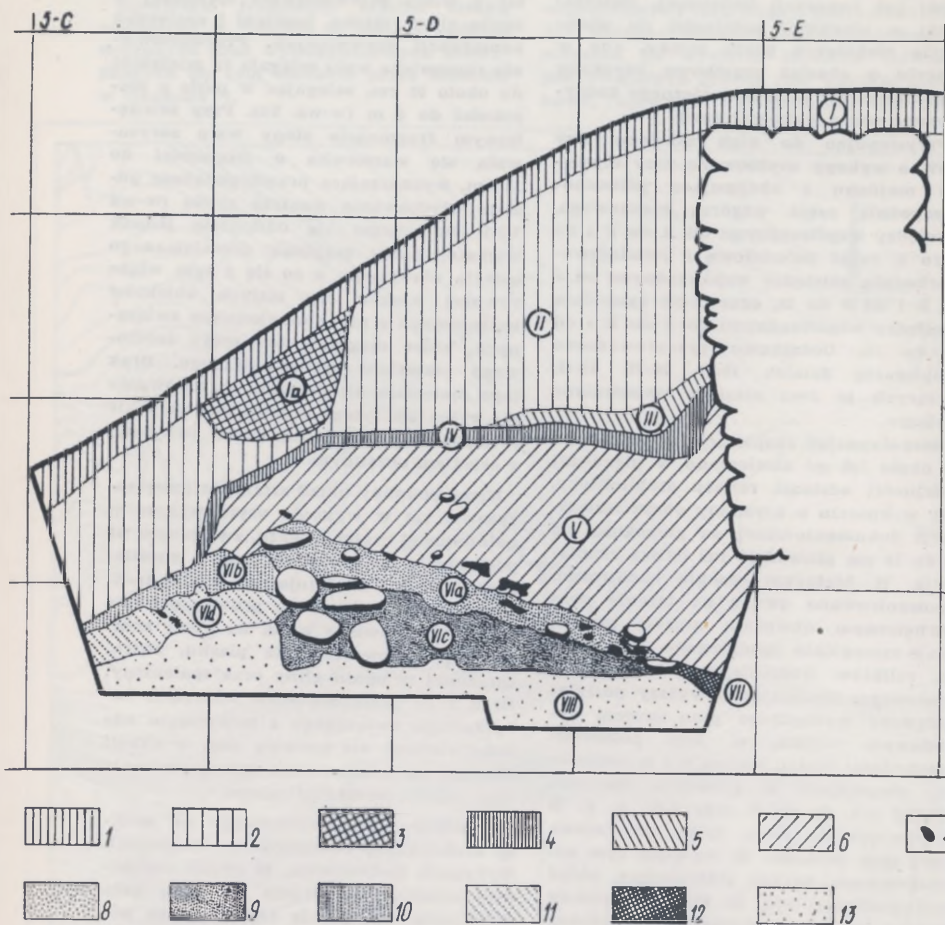
Znacznie pełniej zarysowały się relikty architektury odsłonięte we wszystkich wykopach badawczych. W części zachodniej obiektu, w miejscu gdzie do dnia dzisiejszego rysuje się czytelna fosa oddzielająca pierwotnie zamek od przedzamcza, odkryto na długości przeszło 16 m mur o szerokości około 140 cm wykonany z dużych kamieni polnych. Mur wiązany był zaprawą wapienno-piaskową, z domieszką gruboziarnistego żwiru i warstwowany do poziomu rzędami drobnych kamieni polnych i odlupków. Z odkrytym murem stanowiącym czolo muru obwodowego

GRÓDEK gm. Drzycim

0 5 10 15 20 25 m

Ryc. 1 — Gródek, gmina Drzycim. Plan warstwicowy z widocznym zarysem bryły zamku

Ryc. 2 — Gródek, gmina Drzycim. Profil północno-wschodni. Legenda: 1 — darń i szary piasek, 2 — jasnobrunatna, silnie spieczona ziemia ze szczątkami organicznymi i węgielkami drzewnymi, 3 — wkop nowożytny, 4 — ciemnożółta, silnie zbita glina z soczewkami rdzawej gliny, 5 — ciemnobrunatna, silnie spieczona ziemia, 6 — ciemnoszara, silnie spieczona ziemia z wtrętami soczewek jasnobrązowej gliny i zaprawy wapiennej, 7 — spalone drewno, 8 — jasnobrązowa, silnie zbita glina, 9 — rumosz spalonej w ogniu gliny i bierwion, 10 — silnie spieczona ziemia zabarwiona spalenizną na kolor ciemnobrązowy, 11 — rdzawy, drobnoziarnisty żwir, 12, 13 — żółty piasek przemieszany z drobnym żwirem

wego zamku związane były również mury poprzeczne przedbramia, wchodzące w fosę na długości 3 m.

W narożniku południowo-zachodnim ryżującej się bryły zamku odsłonięto prostokątną narożną wieżę wychodzącą zapewne pierwotnie o 4–6 m poza obwód muru południowego zamku. Wieża ta flankowała obwód murów zamku od strony południowej oraz wjazd do zamku przez fosę od strony zachodniej. W odległości około 16 m na wschód od wspomnianej wieży narożnej zarysował się mur poprzeczny analogicznej wieżyczki lub też występ zamku. Dalsze prace pozwolą niewątpliwie na wyjaśnienie tej kwestii.

Również w wykopie usytuowanym w części południowo-wschodniej zarysował się na długości 10 m mur biegnący ukośnie w stosunku do głównej magistrali badawczej obiektu, zamknięty od strony wschodniej murem poprzecznym, wyznaczającym tu jeden z narożników bryły zamku. Od strony zachodniej mur ten, około 3 m długości, występem przechodził dalej w linię obwodu zamku od strony północnej.

Mur ten, podobnie jak zachodni i południowy, zbudowany był z dużych kamieni

polnych na zaprawie wapienno-piaskowej i również warstwowany do poziomu. Ciekawym spostrzeżeniem wynikającym z analizy stratygraficznej odkrywek architektury jest duży procent zróżnicowania posadowienia ławy fundamentowej muru północnego i południowego zamku. Pierwszy z nich zagłębiony jest o około 270 cm niżej co wskazywałoby, iż w tej części zamek był prawdopodobnie podpiwniczony, poziom cegiel natomiast, których negatywy zaobserwowano w murze południowym, wskazywałby też na duży stopień niwelacji północno-wschodniej części obiektu.

Tegoroczne wykopy pozwoliły nam również na wykreślenie bryły zamku o czytelnym już rozmiarach, tj. długości około 36 m i szerokości 16 m (linie główne obwodu, bez występów wież narożnych). Parametry te stawiają zamek w Gródku w rzędzie najmniejszych fortyfikacji krzyżackich, zapewne o charakterze dworu obronnego strzegącego potencjału gospodarczego folwarku.

Trzy główne wykopy badawcze dostarczyły też liczny, późnośredniowieczny materiał zabytkowy, głównie ceramiczny.

RYSZARD BOGUWOLSKI, GERARD WILKE

Przypisy:

- 1 — R. Wagner, *Ein Pommersches Herzogtum und eine Deutsche Ordens Komthurei, Culturgeschichte des Schwetzer Kreises*, cz. I, Poznań 1872, s. 137
- 2 — W. Łęga, *Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk*, Toruń 1930, s. 543
- 3 — Anonim tzw. Gall, *Kronika Polska*, BN, nr 59, seria I, Wrocław 1965, s. 68–69
- 4 — B. Guerquin, *Zamki w Polsce*, Warszawa 1974, s. 145
- 5 — op. cit., s. 145
- 6 — R. Wagner, cz. II, s. 57–59
- 7 — op. cit., s. 57–59
- 8 — *Das grosse Ämterbuch des Deutschen Ordens*, wyd. W. Ziesemer, Gdańsk 1921, s. 616
- 9 — op. cit., s. 618
- 10 — op. cit., s. 621
- 11 — R. Wagner, cz. II, s. 135–136
- 12 — *Visitationes Archidiaconatus Pomeraniae Hieronimo Rozrażewski Vladislaviensis et Pomeraniae Episkope Factae*, wyd. S. Kujot, *Fontes*, t. 1–2, Toruń 1897–1898, s. 365
- 13 — R. Wagner, cz. II, s. 57–59
- 14 — S. Hozzowski, *Lustracja dóbr królewskich województwa pomorskiego 1565*, Toruń 1961, s. 177
- 15 — *Die Bau- und Kunst Denkmäler der Provinz Westpreussen*. Bd 1, H. 4, Danzig 1887 (zob. hasło „Gródek”)

Z NASZEGO MUZEUM

* W DNIU 21 WRZEŚNIA 1976 R. odbyła się w gmachu Muzeum ogólnomiejska inauguracja sezonu kulturalno-oświatowego 1976/77 zorganizowana wspólnie z Wydziałem Kultury, Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Miejskiego. Licznie zebranych gości zapoznał z programem działań w nowym sezonie mgr Kazimierz Olszewski — wiceprezydent miasta. Następnie obejrzano nową wystawę czasową w Muzeum, prezentującą dorobek artystyczny grudziądzkich rzeźbiarzy amatorów: Jana Gajdowskiego, Edwina Raszata i Cezarego Kopika, obecnych na wernisażu. O współczesnej polskiej rzeźbie ludowej i amatorskiej mówiła mgr Halina Mikułowska — kustosz Muzeum Etnograficznego w Toruniu, którą zaproszono — jako specjalistę i znawcę przedmiotu — specjalnie na otwarcie wystawy i spotkanie z autorami prac. Na zakończenie uroczystości odbył się recital wokalny znanej solistki Opery Bałtyckiej — Stefanii Toczyńskiej, przy akompaniamencie fortepianowym Elwiry Hodinazovej. Zaprezentowany słuchaczom (w liczbie ponad 110 osób) program, złożony z pieśni kompozytorów polskich i obcych, wzbudził ogromny aplauz publiczności i skłonił artystkę do wykonania kilku bisów.

* W DNIU 18 PAZDZIERNIKA 1976 R. został zorganizowany uroczysty WIECZÓR MUZEALNY, na którego program złożyły się:

— otwarcie wystawy czasowej pn. „GARNIZON GRUDZIĄDZKI W LATACH MIEDZYWOJENNYCH”, przygotowanej ze zbiorów Muzeum w Grudziądzu, Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy i osób prywatnych, a nawiązującej do tradycji wojskowych naszego miasta i udostępnionej w okresie obchodów Dnia Wojska Polskiego. O garnizonie grudziądzkim na tle historycznym mówił MGR RAJMUND KUCZMA, dyrektor Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy, który zarazem oprowadzał zwiedzających po wystawie. Do ekspozycji wydano składankę pod redakcją Bożeny Sikorskiej-Nowackiej, z tekstem Anny Wajler i zdjęciami Janusza Nowackiego, wydrukowaną w nakładzie 300 egzemplarzy przez Zakłady Graficzne w Toruniu — Zakład nr 3 w Grudziądzu;

— otwarcie wystawy czasowej ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy pn. „MALARSTWO OBCE XVII—XVIII WIEKU”, prezentującej na przykładzie obrazów różnych autorów główne tendencje w malarstwie europejskim tego okresu. Prelekcję na temat prądów artystycznych w Europie XVII—XVIII w., połączoną z oprowadzeniem po wystawie, wygłosiła MGR ALBINA BARTOSZYŃSKA-POTEMSKA, kustosz Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy;

— RECITAL FORTEPIANOWY pianistki z Czechosłowacji — EWY KRAMSKIEJ, absolwentki Akademii Muzycznej w Brnie, założycielki i kierowniczką zespołu kameralnego „Trio”. W programie koncertu znalazły się utwory F. Chopina i B. Smetany, gorąco okaskiwane przez liczną zgromadzoną publiczność (100 słuchaczy).

* W II półroczu 1976 r. Muzeum nasze — wspólnie z Grudziądzkim Towarzystwem Kultury — zorganizowało następujące imprezy muzyczne:

— W DNIU 12 WRZEŚNIA: koncert zespołu muzyki dawnej pn. COLLEGIUM MUSICORUM POSNANIENSIMUM, działającego pod DYREKCJĄ DRA WŁODZIMIERZA KAMIŃSKIEGO przy Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu. Na jego program złożyły się tańce dawne z tabulatur polskich i obcych oraz utwory Telemanna i Vivaldiego. Koncert zgromadził w naszym Muzeum ponad 100 osób.

— W DNIU 23 LISTOPADA: koncert kwartetu bułgarskiego „EOLINA” z Soli w składzie: STILIIENA STAWREWA — flet, WIESIEŁA ŻELEWA — harfa, EMIL LA-

WRENOW — altówka i STEFAN TRAJANOW — fortepian. Kwartet wykonał utwory kompozytorów francuskich, czeskich, bułgarskich i włoskich z okresu baroku. Słuchaczami koncertu było 75 osób.

* W listopadzie br. minęła 20 rocznica utworzenia w Grudziądzu Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Z tej okazji zorganizowano w Muzeum — w dniu 14.XI.1976 r. — uroczystą sesję jubileuszową, która zgromadziła ponad 60 słuchaczy. Władze partyjno-administracyjne reprezentowali: członkowie egzekutywy KW PZPR w Toruniu — mgr inż. Henryk Jędrzejewicz, I sekretarz KM PZPR w Grudziądzu, mgr Kazimierz Raszkowski, poseł na sejm PRL oraz prezydent miasta Grudziądza — mgr Jan Betlejewski, natomiast Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Historycznego w Warszawie — prof. dr hab. Roman Wapiński, wiceprezes PTH. Przebieg sesji, której przewodniczył prezes grudziądzkiego Oddziału PTH dr Stanisław Reszkowski, był następujący: otwarcia obrad dokonał tow. Henryk Jędrzejewicz, następnie wystuchano dwóch referatów (dra Stanisława Reszkowskiego — „Powstanie i rozwój grudziądzkiego ośrodka miejskiego do końca XIV wieku” i mgra Franciszka Melkowskiego, sekretarza Oddziału PTH — „Kształtowanie się władzy ludowej w Grudziądzu w latach 1945—1948”), a po nich — sprawozdania z 20-letniej działalności Towarzystwa, przedstawionego przez wiceprezesa Oddziału — mgra Alfreda Haftkę. Z kolei przemawiał prof. dr hab. Roman Wapiński, podkreślając uznanie Zarządu Głównego dla pracy grudziądzkiego Oddziału. W imieniu władz miejskich wystąpił prezydent mgr Jan Betlejewski, wręczając zasłużonemu członkom — założycielom i działaczom Oddziału dyplomy uznania. Podsumowania obrad dokonał dr Stanisław Reszkowski zapraszając wszystkich obecnych do obejrzenia aktualnych wystaw w Muzeum: „Osiągnięcia grudziądzkiego Oddziału PTH w 20-leciu 1956—1976” oraz „Garnizon grudziądzki w latach międzywojennych”.

Otwarcie obrad jubileuszowej sesji grudziądzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w naszym Muzeum w dniu 14.XI.1976 r. Przy stole prezydyjnym zasiadają (od lewej): mgr A. Haftka — wiceprezes Oddziału, mgr J. Betlejewski — prezydent miasta, mgr. H. Jędrzejewicz — I sekretarz KM PZPR, Karola Skowrońska — prezes Grudziądzkiego Towarzystwa Kultury, dr S. Reszkowski (stoi) — prezes Oddziału PTH, prof. dr hab. R. Wapiński — wiceprezes Zarządu Głównego PTH w Warszawie i mgr K. Raszkowski — poseł na Sejm PRL

* Dział Archeologii grudziądzkiego Muzeum przeprowadził w ciągu roku 1976 następujące prace terenowe: badania powierzchniowe rejonu Łasina; prace archeologiczne związane z realizacją długofalowego planu badawczego osadnictwa grodowego na terenie północnej części ziemi chełmińskiej i to: na grodziskach wczesnośredniowiecznych w Świeciu n. Osą, Wydrznie gm. Łasin i w Szembruku, gm. Rogóźno; badania archeologiczno-konserwatorskie zamku pokrzyżackiego w Gródku, gm. Drzycim oraz kontynuował prace systematyczne na późnośredniowiecznym gródku rycerskim w Plemiętach, gm. Gruta.

* W II półroczu 1976 r. pracownicy grudziądzkiego Muzeum — w ramach akcji odczytowej — wygłosili ogółem 26 prelekcji w gmachu Muzeum dla łącznej liczby 941 słuchaczy. Ponadto uczestniczyli w dwóch konferencjach metodycznych dla nauczycieli wychowania plastycznego i historii, referując zagadnienia związane z realizacją programów nauczania tych przedmiotów w oparciu o ekspozycje muzealne (dla łącznej liczby 100 osób). W cyklu spotkań z wybitnymi specjalistami i autorami eksponowanych prac odbyły się w II półroczu 1976 r. cztery imprezy tego rodzaju dla łącznej liczby 290 uczestników.

* FREKWENCJA ZWIEDZAJĄCYCH wystawy grudziądzkiego Muzeum w CIĄGU ROKU 1976 — zarówno w gmachu głównym i spichrzu, jak i poza stałym terenem ekspozycyjnym — WYNIOSŁA OGÓŁEM 33.947 OSÓB, w tym: W GMACHU GŁÓWNYM I SPICHRZU — 14.147 OSÓB (w tym 277 wycieczek z 8.423 uczestnikami), natomiast NA WYSTAWACH W TERENIE — 19.800 OSÓB. Mniejsza niż zazwyczaj liczba zwiedzających wystawy w gmachu głównym i spichrzu w roku 1976 wynika z faktu zamknięcia Muzeum w okresie od czerwca do września br., na skutek genera'nego malowania wnętrza. Szczegółowe zestawienie frekwencji jest następujące:

A. WYSTAWY STAŁE

- + NAJDAWNIEJSZE DZIEJE PÓLNOECNEJ CZĘŚCI ZIEMI CHEŁMIŃSKIEJ
- + WCESNOŚREDNIOWIECZNE GRUCZNO, GM. ŚWIECIE N. WISŁĄ
- + HISTORIA GRUDZIĄDZA
- + GALERIA WSPÓŁCZESNEGO MALARSTWA POMORSKIEGO

B. WYSTAWY CZASOWE W GMACHU MUZEUM

1. WIELCY POLACY — ICH ŻYCIE I DZIEŁA — W RZEŻBIE LUDOWEJ (kontynuacja) — 1—20.I.1976 r.; 422 osoby, w tym 7 wycieczek z 286 uczestnikami.
2. GRUPA 15 MALARZY KRAKOWSKICH (kontynuacja) — 1—20.I.1976 r.; 422 osoby, w tym 7 wycieczek z 286 uczestnikami.
3. PLASTYKA TORUŃSKA 1945—1975 — 1.II.—11.IV.1976 r.; 2.396 osób, w tym 54 wycieczki z 1.444 uczestnikami.
4. MAKSYMILIAN ANTONI PIOTROWSKI — 1813—1875 — MALARSTWO, RYSUNEK — 13.IV.—11.VII.1976 r.; 4.240 osób, w tym 90 wycieczek z 2.827 uczestnikami.
5. TORUŃSKIE RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE OD XIV DO XIX WIEKU — 22.IV.—30.V.1976 r.; 1.977 osób, w tym 49 wycieczek z 1.376 uczestnikami.
6. MALARSTWO STEFANA WOJCIECHOWSKIEGO (1901—1962) — 15.V.—11.VII.1976 r.; 2.805 osób, w tym 58 wycieczek z 1.959 uczestnikami.
7. TWÓRCZOŚĆ GRUDZIĄDZKICH RZEŹBIARZY-AMATORÓW: JANA GAJDOWSKIEGO, EDWINA RASZATA I CEZAREGO KOPIKA — 21.IX.—15.X.1976 r.; 1.345 osób, w tym 31 wycieczek z 789 uczestnikami.
8. GARNIZON GRUDZIĄDZKI W LATACH MIĘDZYWOJENNYCH — 18.X.—31.XII.1976 r.; 3.003 osoby, w tym 56 wycieczek z 1.952 uczestnikami.

9. MALARSTWO OBCE XVII—XVIII WIEKU — 18.X.—31.XII.1976 r.; 3.003 osoby, w tym 56 wycieczek z 1.952 uczestnikami (wystawa przedłużona na I półrocze 1977 r.).

10. WYSTAWA OSIĄGNIĘĆ GRUDZIADZKIEGO ODDZIAŁU POLSKIEGO TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO — W 20-LECIE DZIAŁALNOŚCI (1956—1976) — 14.XI.—2.XII.1976 r.; 1.083 osoby, w tym 27 wycieczek z 754 uczestnikami.

C. WYSTAWY RUCHOME POZA GMACHEM MUZEUM

I. KLUB MIĘDZYzakładowy ZW. ZAW. PRACOWNIKÓW PRZEMYSŁU SPOŻYWCZEGO I CUKROWNICZEGO W GRUDZIĄDZU

1. MALARSTWO ROSYJSKIE W REPRODUKCJI (kontynuacja z 1975 r.) — 1.I.—9.IX.1976 r.; 2.900 zwiedzających.
2. REPRODUKCJE RYSUNKÓW STANISŁAWA NOAKOWSKIEGO — 11.IX.—11.XI.1976 r.; 1.000 zwiedzających.
3. PEJZAŻE IWANA SZYSZKINA — 11.XI.—31.XII.1976 r.; 1.000 zwiedzających. (wystawa przedłużona na I półrocze 1977 r.).

II. KLUB przy ul. JAGIELLOŃCZYKA W GRUDZIĄDZU

1. MONETA POLSKA NA PRZESTRZENI WIEKÓW W FOTOGRAMACH (kontynuacja z 1975 r.) — 1.I.—29.VI.1976 r.; 1.000 zwiedzających.
2. POLSKIE MALARSTWO BATALISTYCZNE W REPRODUKCJI (kontynuacja z 1975 r.) — 1.I.—29.VI.1976 r.

III. KLUB POLIGRAFA W GRUDZIĄDZU

1. MALARSTWO POLSKIE W REPRODUKCJI — 16.II.—9.X.1976 r. 1.000 zwiedzających.
2. ŻOŁNIERZ POLSKI W MALARSTWIE — 9.X.—20.XI.1976 r.; 1.000 zwiedzających.

IV. Zakładowy DOM KULTURY GZPG „STOMIL” W GRUDZIĄDZU

1. „OSKARZAMY” — wystawa dokumentów dotyczących zbrodni „Selbstschutzu” na terenie Grudziądza i okolic w okresie okupacji hitlerowskiej — 29.IX.—4.X.1976 r.; 400 zwiedzających.

V. KLUB „RUCHU” W MARUSZY k. GRUDZIĄDZA

1. RYSUNKI STANISŁAWA NOAKOWSKIEGO W REPRODUKCJI (kontynuacja z 1975 r.) — 1.I.—19.III.1976 r.; 1.200 zwiedzających.
2. KWIATY W MALARSTWIE — 19.III.—31.XII.1976 r.; 3.000 zwiedzających. (wystawa przedłużona na I kwartał 1977 r.)

VI. KLUB W GRUPIE k. GRUDZIĄDZA

1. WSPÓŁCZESNE MALARSTWO POLSKIE W REPRODUKCJI — 12.VIII.—9.X.1976 r.; 1.000 zwiedzających.
2. POLSKIE MALARSTWO BATALISTYCZNE — 9.X.—17.XI.1976 r.; 600 zwiedzających.
3. REPRODUKCJE RYSUNKÓW STANISŁAWA NOAKOWSKIEGO — 17.XI.—24.XII.1976 r.; 700 zwiedzających.

VII. SZKOŁA PODSTAWOWA W DUSOCINIE

1. MALARSTWO POLSKIE W REPRODUKCJI (kontynuacja z 1975 r.) — 1.I.—5.VI.1976 r.

VIII. TUCHOLSKI DOM KULTURY W TUCHOLI

1. ŻOŁNIERZ POLSKI NA PRZESTRZENI WIEKÓW — 4.III.—4.V.1976 r.; 5.000 zwiedzających.

(bos.)

N O W E D A R Y

W ciągu roku 1976 Muzeum w Grudziądzu otrzymało następujące dary od wymienionych niżej osób, którym tą drogą składamy wyrazy wdzięczności:

OD OB. JERZEGO FELDMANA z Grudziądza — sześć dyplomów nadanych Damażemu Łożyńskiemu w okresie międzywojennym i po 1945 r. za działalność polityczną i społeczną; zaświadczenie o weryfikacji na członka zwyczajnego Związku Weteranów Powstań Narodowych RP 1914/1919 — Chelmno 1934 r. oraz dwie fotografie.

OD OB. JOHANNESA BRAUERA, artysty-grafika z NRD — pięć grafik.

OD OB. MIECZYŚLAWA KWATERSKIEGO z Londynu — mundur st. szeregowca 12 Batalionu Łączności Dow. I Korpusu Falkirk — Szkocja; śpiewniczek harcerski, wyd. Biblioteka Harcerska nr 31, Londyn 1945; legitymację ZHP nr 1391, wyd. 4 czerwca 1945 r. w Londynie; legitymację Towarzystwa Szkocko-Polskiego, wyd. 1.I.1945 r. w Falkirk; kwestionariusz repatriacyjny wyd. przez Polską Radę Jedności Demokratycznej, Londyn 1945 r.

OD OB. WŁADYSŁAWY LEWANDOWSKIEJ z Grudziądza — legitymację członkowską Towarzystwa Przyjaciół Żołnierza — koło Grudziądź z 1949 r.; „Betriebsausweis” dla Pawła Lewandowskiego, wyd. w 1940 i 1943 r.

OD OB. JANA ZIELIŃSKIEGO z Grudziądza — patent oficerski wyd. w Warszawie w 1932 r.; legitymację Odznaki Grunwaldzkiej nr 179576 z 1947 r.; dyplom uznania za czynny udział w akcji zbrojnej w Powstaniu Wielkopolskim 1918—1919 r. — Poznań 1949 r.; tłok pieczętny Związku Powstańców Wielkopolskich 1918—1919 — koło Grudziądź; orzełek polski, metalowy, wykonany w obozie jenieckim; 10 banknotów.

OD OB. OB. HELENY I SYLWESTRA BIESIADÓW z Grudziądza — fotografie orkiestry 18 pułku ulanów z 1931 r.; Wykaz Osobisty nr 5439/II, wydany przez Miejski Urząd Policynny w Grudziądzu w 1928 r.; pocztówkę z widokiem Placu 23 Stycznia w Grudziądzu w okresie międzywojennym; pięć zaproszeń na bale karnawałowe w Grudziądzu z lat 1935/38; akwarelę St. Kamińskiego „Wieża zamku krzyżackiego” z 1942 r.

OD OB. GENOWEFY CZARNOWSKIEJ z Grudziądza — „Verpflichtungsbescheid” na nazwisko Józefa Czarnowskiego, Gdańsk 1943 r.

OD OB. JANUSZA ANDRUSIKIEWICZA z Krakowa — Album Grudziądza (komplet 16 pocztówek z widokami miasta z okresu międzywojennego).

(J.D.)

N O W E N A B Y T K I

W roku 1976 zakupiono eksponaty do działów: historycznego i sztuki, poszerzając w ten sposób zbiory muzealne o 245 pozycji.

Do działu historycznego (zbioru ikonograficznego) nabyto 216 fotogramów związanych z Grudziądziem lat 1945—1947, wykonanych przez nieżyjącego już fotografa Tadeusza Waleśę. Z militariów zakupiono XIX-wieczny francuski pistolet skalkowy, szablę polską z pochwą wz 21 oraz bagnety niemieckie z II wojny światowej. Zbiór numizmatyczny poszerzono m.in. o denar Bolesława Krzywoustego, ort toruński Jana Kazimierza z 1662 r. i ort koronny

Jana Kazimierza z 1668 r. Zakupiono również Krzyż Zastugi RP, medal 10-lecia oraz medal grudziądzkiej Izby Przemysłowej wybite w okresie międzywojennym.

W dziale sztuki powiększona została kolekcja rzemiosła artystycznego — o dzban cynowy z 1763 r., świecznik z II połowy XIX w. i komplet mebli z przełomu XIX/XX wieku, a także zbiory malarstwa i grafiki współczesnej — o prace plastyków naszego województwa, zakupione dla grudziądzkiego Muzeum przez Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu.

(drozd.)

WYDAWNICTWA NADESŁANE

Balicka-Knotz R. — Ubiory kobiece i męskie od XVIII do początku XX wieku w zbiorach Muzeum w Rzeszowie, Rzeszów 1974 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie).

Balska J. — Żnin i okolice, Bydgoszcz b.r. (nadesł. Muzeum Regionalne PTTK w Żninie).

Bartków-Domagala J. — Ochrona zabytków — wystawa filatelistyczna; katalog, Wrocław 1975 (nadesł. Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu).

Bobrow R. i 2 in. — Muzea i zbiory w Polsce w 1974 r., Warszawa 1974 (nadesł. Muzeum Narodowe w Warszawie).

Cisek M. — Informator działalności oświatowej muzeów województwa rzeszowskiego na rok 1975, Rzeszów 1975 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie).

Cisek M. i 2 in. — Muzealnictwo rzeszowskie w XXX-leciu PRL, Rzeszów 1974 (nadesł. j.w.).

(Gorol) Wystawa medalierstwa Edwarda Gorola; katalog wystawy, Chełm Lubelski 1975 (nadesł. Muzeum w Chełmie Lubelskim).

Gorzowski Zeszyt Muzeum, Gorzów Wielkopolski 1975 (nadesł. Towarzystwo Przyjaciół Muzeum w Gorzowie Wielkopolskim).

Historia badań archeologicznych i zbiorów Muzeum Ziemi Przemyskiej, Przemysł 1973 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Przemysłu).

Informator Muzeum Ziemi Wieluńskiej, nry 1—4, rok 1975, Wieluń 1975 (nadesł. Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu).

(Lat) 500 lat drukarstwa w Krakowie; katalog wystawy, Kraków 1974 (nadesł. Muzeum Narodowe w Krakowie).

(Lat) 6000 lat Szarleja; składanka, Bydgoszcz 1975 (nadesł. Muzeum im. Jana Kasprowicza w Inowrocławiu).

Uczestnicy wieczoru muzealnego w grudziądzkim Muzeum w dniu 18.X.1976 r. W pierwszym rzędzie od prawej: mgr Albina Bartoszyńska-Potemska — kustosz Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy, mgr Rajmund Kuczma z małżonką — dyrektor tegoż Muzeum i mgr Jerzy Feldman — dyrektor Muzeum w Grudziądzu

(Lenica) Alfred Lenica, malarstwo; katalog wystawy, Warszawa 1974 (nadesł. Centralne Biuro Wystaw Artystycznych w Warszawie).

Ładnowska J. — Mieczysław Janikowski (1912—1968); katalog, Łódź 1974 (nadesł. Muzeum Sztuki w Łodzi).

(Majewski) Mieczysław Majewski, grafika; katalog, Warszawa 1974 (nadesł. CBWA w Warszawie).

Makowiecka H. — Grafika północnej Europy w dobie budzącego się renesansu. Przewodnik po wystawie, Toruń 1973 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

Malarstwo, grafika, rzeźba — wystawa zbiorowa kaliskich artystów; katalog, Kalisz 1973 (nadesł. Muzeum Ziemi Kaliskiej w Kaliszu).

Malarstwo i grafika Kuby. Wystawa zorganizowana z okazji Dni Kultury Kubańskiej w Polsce; katalog, Warszawa 1976 (nadesł. CBWA w Warszawie).

Malarstwo polskie od XVI do początku XX wieku; katalog, Warszawa 1975 (nadesł. Muzeum Narodowe w Warszawie).

Mansfeld B. — Muzeum Okręgowe w Toruniu; informator, Toruń 1974 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

(Marek) Józef Marek, rzeźba; katalog, Warszawa 1975 (nadesł. CBWA w Warszawie).

(Międzynarodowe) V Międzynarodowe Biennale Plakatu; katalog, Warszawa 1974 (nadesł. j.w.).

(Młodzianowski) Adam Młodzianowski, grafika, scenografia teatralna; katalog, Kalisz 1973 (nadesł. Muzeum Ziemi Kaliskiej w Kaliszu).

(Modzelewski) Maciej Modzelewski; katalog wystawy, Warszawa 1974 (nadesł. CBWA w Warszawie).

Muzeum w Wałbrzychu; informator, Wrocław 1975 (nadesł. Muzeum w Wałbrzychu).

Myślińska J. — Toruńskie rzemiosło artystyczne i złotnictwo. Informator o zbiorach i wystawach stałych działu rzemiosła artystycznego Muzeum Okręgowego w Toruniu, Toruń 1975 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

Petrus J. — Zbrojownia zamkowa na Wawelu; przewodnik, Kraków 1974 (nadesł. Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu).

Plomińska M. — Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1975 (nadesł. Muzeum Narodowe w Warszawie).

Pozażycki Z. — Młody Toruń, Toruń 1975 (nadesł. Stowarzyszenie Polskiej Młodzieży Muzycznej w Toruniu).

Pozażycki Z. — Stowarzyszenie Polskiej Młodzieży Muzycznej, Toruń 1975 (nadesł. j.w.).

Srebra gdańskie XVII—XVIII wieku; składanka, Gdańsk b.r. (Muzeum Narodowe w Gdańsku).

Sztuka wyspy Bali; katalog wystawy, Rzeszów 1975 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie).

(Zakrzewski) Włodzimierz Zakrzewski, pejzaże z lat 1939—1974; katalog, Warszawa 1974 (nadesł. CBWA w Warszawie).

Zaleska W. — Polska grafika marynistyczna; katalog wystawy objazdowej, Gdańsk 1973 (nadesł. Muzeum Narodowe w Gdańsku).

Zanoziński J. i 2 in. — Sztuka starobułgarska, Warszawa 1969 (nadesł. Muzeum Narodowe w Warszawie).

Zawiłska H. — Portret dziecka w malarstwie polskim XIX wieku; katalog-składanka, Łódź 1975 (nadesł. Muzeum Sztuki w Łodzi).

(Zbrożyna) Barbara Zbrożyna, rzeźba — malarstwo — rysunek; katalog, Warszawa 1973 (nadesł. CBWA w Warszawie).

Zeszyty Muzeum, Gorzów Wielkopolski 1972 (nadesł. Towarzystwo Przyjaciół Muzeum w Gorzowie Wielkopolskim).

(B.S.)

Wydawnictwo Muzeum w Grudziądzu, 86-300 Grudziądz, ul. Wodna 3/5, tel. 202-08
Nakład 400 egz.

Zakłady Graficzne w Toruniu — Zakład nr 3 w Grudziądzu, plac Wolności 5
